

EDUKACJA BEZ GRANIC - MIMO BARIER

PRZESTRZEŃ TWORZENIA

2

Tomasz SMAL
Andrzej ZDUNIAK
(redakcja naukowa)

EDUKACJA XXI WIEKU **14**

EDUKACJA BEZ GRANIC - MIMO BARIER

PRZESTRZEŃ
PRZESTRZEŃ TWORZENIA
PRZESTRZEŃ TWORZENIA

Tomasz ŚWIĄTŁO
Aniela JĘDRSAK
Instytut Edukacji

EDUKACJA XXI WIEKU 14

EDUKACJA BEZ GRANIC - MIMO BARIER

2

PRZESTRZEŃ TWORZENIA

**Tomasz SMAL
Andrzej ZDUNIAK**
(redakcja naukowa)

Poznań 2008

Recenzje

prof. zw. dr hab. Kazimierz Pająk
prof. dr hab. Jarosław Wolejszo

Korekta

Anna Kołodziej

Projekt okładki i strony tytułowej

Marta Zduniak

Skład komputerowy

Anna Kołodziej

Copyright © 2008 by

Wydawnictwo Wyższej Szkoły Bezpieczeństwa
All rights reserved

ISBN: 978-83-61304-01-2

Wydanie publikacji dofinansowane przez Fundację
„EDUKACJA dla BEZPIECZEŃSTWA”

Wydawnictwo Wyższej Szkoły Bezpieczeństwa
ul. Grunwaldzka 22, 60-785 Poznań
tel. 0-61 8 510 518
e-mail: wydawnictwo@wsb.net.pl
www.wsb.net.pl

Druk i oprawa:

Dom Wydawniczy ELIPSA
ul. Inflancka 15/198, 00-189 Warszawa
tel. 0-22 6350301, 6351785
e-mail: elipsa@elipsa.pl www.elipsa.pl

Wydanie pierwsze

Druk ukończono w kwietniu 2008

SPIS TREŚCI

ZAMIAST WSTĘPU	9
Dylematy tożsamościowe młodego pokolenia – tożsamość indywidualna vs społeczno-kulturowa i jej wersje w deklaracjach młodzieży szkół średnich (<i>Ewa WYSOCKA</i>)	
ROZDZIAŁ I	
EDUKACJA DLA DIALOGÓW	21
Pedagogika nadziei w społeczeństwie konsumpcyjnym (<i>Małgorzata FURMAŃSKA</i>)	21
Muzeum Józefa Piłsudskiego w Manieczkach i jego rola w kształtowaniu świadomości patriotycznej uczniów szkoły podstawowej (<i>Agnieszka KLARZYŃSKA, Wincenty WRZEŚNIEWSKI</i>)	28
Szkoły polskie przy przedstawicielstwach dyplomatycznych w Europie wobec wyzwań edukacji międzykulturowej (<i>Andrzej KUSZTELAK</i>)	41
Preferowane style radzenia sobie ze stresem związanym z chorobą przewlekłą – cukrzycą typu I, u pacjentów objętych opieką poradni diabetologicznych w Gdańsku i Elblągu (<i>H. NOWAKOWSKA, B. BORYS, A. GAWORSKA-KRZEMIŃSKA, B. CYLKOWSKA, K. KRETOWICZ, T. BANDURSKI</i>)	54
Rola edukacji międzykulturowej w przygotowaniu dzieci i młodzieży polskiej do funkcjonowania w przestrzeni Unii Europejskiej (<i>Danuta PIRÓG</i>)	62
Funkcja stereotypów płci w komunikacji w związkach heteroseksualnych (<i>Edyta ŁOPACKA-SĘCZYK, Anita Karolina MACHAJ</i>)	73
Homo decernens jako model edukacyjny (<i>Halina ŚWIEBODA, Piotr SIENKIEWICZ</i>)	83
Zjawisko stygmatyzacji społecznej na arenie szkolnej (<i>Joanna A. WNEK</i>)	91
ROZDZIAŁ II	
KSZTAŁCENIE NAUCZYCIELI DLA EDUKACJI BEZ GRANIC	101
Kształcenie praktyków (<i>Ewa CZERWIŃSKA</i>)	101
Kryzys edukacji i jej przesłanie w XXI wiek (<i>Józef JAGAS</i>)	106
Kształcenie nauczycieli wobec nowych wyzwań edukacyjnych (<i>Krzysztof JUSZCZAK</i>)	114
Problemy oceny i ograniczania wysiłku głosowego u nauczycieli (<i>Marcin KRAUSE</i>)	120
Edukacja w Europie bez granic – rzecz o lingwistycznych kompetencjach polskiego nauczyciela (<i>Anna KWATERA</i>)	133
Stopień świadomości rodziców, nauczycieli i dzieci w zakresie prawidłowego kształtowania postawy ciała (<i>Małgorzata ŁUKOWICZ, Agnieszka KAROLAK, Magdalena WEBER-ZIMMERMANN, Katarzyna CIECHANOWSKA, Paweł ZALEWSKI, Agnieszka PAWLAK</i>)	138

Wartości, cele życiowe i zawodowe początkujących nauczycieli – analiza badań własnych (<i>Renata MISZCZUK</i>)	145
Kształcenie podyplomowe pracowników służby zdrowia w zakresie udzielania pierwszej pomocy (<i>Jolanta PAWLIKOWSKA-CICHY, Przemysław PACIOREK, Joanna HAŁAS, Jan PAWLIKOWSKI</i>)	153
Edukacja pracowników ochrony na rzecz bezpieczeństwa narodowego (<i>Jarosław SŁUŻALSKI, Beata SŁUŻALSKA</i>)	161
Różne oblicza rozwoju zawodowego nauczycieli (<i>Katarzyna SZORC</i>)	168
Pogłębiony obraz wiedzy i jej aktualizacja atrybutem współczesnego nauczyciela (<i>Wiesław SZOT</i>)	173
Zakres i uwarunkowania procesu samokształcenia nauczycieli – relacja z badań (<i>Mariola WOJCIECHOWSKA</i>)	182
 R O Z D Z I A Ł III	
EDUKACJA DLA ŚWIATA BEZ PRZEMOCY	191
 Zachowania agresywne dzieci w młodszym wieku szkolnym (<i>Małgorzata DROST-RUDNICKA</i>)	191
Negocjacje jako element rozwiązywania sytuacji konfliktowych w procesie dydaktycznym (<i>Marian KOPCZEWSKI, Robert KOŚCIELNIAK, Iwona PRUS</i>)	198
Poczucie bezpieczeństwa w szkole u uczniów klas początkowych (<i>Krzysztof KRUSZKO</i>)	207
Antywzorcyce osobowe – Różewiczowski głos wobec zagrożeń (<i>Agnieszka KULIK-JĘSIEK</i>)	213
Przemoc w wychowaniu w świadomości rodziców (wyniki badań własnych) (<i>Jolanta MAĆKOWICZ</i>)	223
Skuteczność edukacyjna szkoły a poczucie podmiotowości jej uczestników (<i>Anna PETKOWICZ</i>)	232
Wnioskowanie przez analogię w rozwiązywaniu problemów (<i>Tadeusz RATAJCZAK</i>)	242
Turystyka jako forma edukacji (<i>Justyna STECKO</i>)	249
Zemsta jako generator zachowań antyspołecznych (<i>Edyta SZYSZKA</i>)	253
Współczesne trendy w zaburzeniach zachowania (agresywności) dzieci i młodzieży w Polsce (<i>Tadeusz WOLAN</i>)	261
Agresja wśród uczniów edukacji wczesnoszkolnej (<i>Kazimierz ŻEGNALEK</i>)	271
 R O Z D Z I A Ł IV	
EDUKACJA – WIELORAKIE PERSPEKTYWY	274
 „Nauka o Ja” – edukacja o sobie (<i>Ewa BIAŁEK</i>)	274
Edukacja seksualna młodzieży niepełnosprawnej intelektualnie w stopniu lekkim (<i>Ewa DROZD</i>)	284
Z badań nad uwarunkowaniami rozwoju zdolności (<i>Teresa GIZA</i>)	292
Model kształcenia młodzieży skierowany ku przyszłości (<i>Sławomir ISKIERKA, Janusz KRZEMIŃSKI, Zbigniew WEŹGOWIEC</i>)	300
Ograniczanie narażenia na hałas słyszalny w środowisku pracy (<i>Marcin KRAUSE</i>)	307

Możliwości realizacji transdyscyplinarnego modelu wspomagania rozwoju małego dziecka z niepełnosprawnością wzrokową (<i>Elżbieta ŁOBACZ-KLOOSTERMAN</i>)	318
Czynniki socjo-zawodowe i ich wpływ na bóle kręgosłupa (<i>Małgorzata ŁUKOWICZ, Dominik GEMBALA, Magdalena WEBER-ZIMMERMANN, Katarzyna CIECHANOWSKA, Paweł ZALEWSKI</i>)	325
Torpedo – Actions jako niepożądany skutek zasady First – Come, First – Served (<i>Joanna MUCHA</i>)	333
Łagodzenie bólu porodowego terapią Tens (<i>Jan PAWLIKOWSKI, Małgorzata ŁUKOWICZ, Agnieszka PAWLAK, Justyna SZYMAŃSKA</i>)	356
Wolność wyrażania poglądów oraz pozyskiwania i rozpowszechniania informacji jednym z kanonów systemu demokratycznego (<i>Jacek PRZYBOJEWSKI</i>)	362
Głos ucznia w edukacji (<i>Ryszard SKRZYPNIAK</i>)	371
Rola Uniwersytetów Trzeciego Wieku w przygotowaniu słuchaczy do życia w społeczeństwie informacyjnym (<i>Beata STACHOWIAK</i>)	378
ROZDZIAŁ V	
MEDIA W EDUKACJI BEZ GRANIC	385
Globalna infrastruktura informacyjna dla globalnej edukacji (<i>Jolanta CHEĆ</i>)	385
Regulacje karno – prawne w zakresie zwalczania zagrożeń w sieci (<i>Jerzy KOSIŃSKI</i>)	400
Rozwój e - learningu jako przewaga konkurencyjna współczesnej gospodarki (<i>Radosław KUPCZYK</i>)	410
Niektóre z oczekiwań formułowanych przez uczniów klas I – III wobec najpopularniejszego z mediów dydaktycznych - podręcznika szkolnego (<i>Jadwiga OLEKSY</i>)	422
Kursy Distance Learning – przyszłość edukacji czy koniec uniwersytetu? (<i>Andrzej ROZMUS, Jarosław ŚWIDA</i>)	433
Ocena wykorzystania multimedialnego pakietu edukacyjnego w aspekcie zwiększenia skuteczności realizowanego procesu dydaktycznego (<i>Robert PAWLICKI, Tomasz SMAL</i>)	440
Elearning po australijsku. Charakterystyka funkcjonalności platformy elerning'owej LAMS (Learning Activity Management System) (<i>Adam STECYK</i>)	451
Biofeedback jako metoda wspomagająca proces uczenia się (<i>Hubert TRZEBIŃSKI, Witold SŁOMKO, Wojciech HAGNER, Maciej DZIERŻANOWSKI</i>)	457
Rekurencja w programowaniu grafiki w Logo (<i>Józef ZIELIŃSKI</i>)	461
Skutki nadmiernego korzystania z Internetu w ocenie młodzieży (<i>Barbara SZMIGIELSKA</i>)	469
Bezpieczeństwo procesów przetwarzania zasobów danych (<i>Sebastian SŁOMIAN</i>)	477
W MIEJSCE ZAKOŃCZENIA	
Globalizacja terroryzmu problemem numer jeden bezpieczeństwa globalnego (<i>Iwona KORCZ, Andrzej ZDUNIAK</i>)	485

Beata STACHOWIAK

Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu

ROLA UNIWERSYTETÓW TRZECIEGO WIEKU W PRZYGOTOWANIU SŁUCHACZY DO ŻYCIA W SPOŁECZEŃSTWIE INFORMACYJNYM

Zamiast wstępu

Procesy powstawania i rozwoju społeczeństwa informacyjnego niosą za sobą wiele zmian. Przemiany te dotyczą różnorodnych sfer życia człowieka, zmianie ulega życie osobiste, życie zawodowe, życie obywatelskie, życie ekonomiczne, życie polityczne, itp. Tempo tych przemian jest szybkie, procesy przejścia do kolejnych faz rozwoju społeczeństwa informacyjnego zachodzą za życia jednego pokolenia. Dla wielu osób, a nawet całych grup społecznych, tempo tych przemian jest zbyt szybkie. Dystans między tymi, którzy aktywnie uczestniczą w społeczeństwie informacyjnym, a tymi, którzy stoją z boku, staje się coraz większy. Jedną z takich grup zagrożonych wykluczeniem cyfrowym mogą być osoby starsze.

Przyjrzyjmy się bliżej położeniu seniorów w społeczeństwie informacyjnym. Po pierwsze, wydłużyła się znacznie długość życia. Do niedawna osoba odchodząca na emeryturę miała przed sobą przeciętnie 5 – 6 lat życia. Obecnie, jak wskazują na to dane statystyczne, przeciętna długość życia wynosi 78.8 lat dla kobiet oraz 70.4 lat dla mężczyzn. Prognozy demograficzne przewidują, że czas ten będzie się w najbliższych latach wydłużał. Po drugie, zmienił się model rodziny – rodziny wielopokoleniowe należą dzisiaj do rzadkości. Często seniorzy mieszkają sami, i to nawet w znacznym oddaleniu od swoich dzieci. Nie zapominajmy również o fakcie, że w Polsce wzrosła mobilność obywateli. Osoby aktywne zawodowo w poszukiwaniu lepszych ofert pracy zmieniają miejsce zamieszkania, zmiany dotyczą nie tylko miast, województw, ale także i państw. Po trzecie, ludzie odchodzący obecnie na emeryturę są w większym stopniu aktywni niż znajdujący się w takiej sytuacji przedstawiciele poprzednich pokoleń. Nie zapominajmy o tym, że osoby starsze przed odejściem na emeryturę musiały często zapoznawać się z nowymi rozwiązaniami technologicznymi i organizacyjnymi, aby zachować pracę. Może to zabrzmieć nieco kolokwialnie, ale znacznej części emerytów nie wystarczają prace w ogródku i ciepłe bambosze.

Często jednak to właśnie seniorów wymienia się jako grupę szczególnie zagrożoną wykluczeniem cyfrowym. To stwierdzenie ma swoje podstawy nie tylko w obserwacjach czynionych przez każdego z nas, ale także w wynikach badań prowadzonych w wielu państwach i w wielu różnych środowiskach. Jako przykład mogą służyć wyniki badań ankietowych przeprowadzonych przez autorkę w latach 2004-2006. Wykazały one, że ankietowani studenci wskazywali osoby starsze jako grupę szczególnie zagrożoną wykluczeniem cyfrowym. W ankiecie respondenci mogli wskazać maksymalnie trzy grupy podlegające *digital divide*¹. Rezultaty otrzymane przez autorkę częściowo były zaskoczeniem, ale tylko częściowo. Mianowicie 46.05% respondentów nie miało zdania, co było zaskakujące. Pozostali respondenci wskazywali grupy osób zagrożonych cyfrowo, i tak 46.58% badanych

¹ Digital divide (ang.) - tłum. wykluczenie cyfrowe.

wskazało na osoby starsze, 41.05% na bezdomnych i 23.42% na mieszkańców małych miasteczek i wsi.

Seniorzy a nowe technologie

Badania przeprowadzone w wielu krajach, między innymi w Stanach Zjednoczonych, krajach Unii Europejskiej, a także w Polsce wskazują na to, że nie tylko dochody, wykształcenie, posiadanie pracy, ale także i wiek jest determinantem korzystania z rozwiązań charakterystycznych dla społeczeństwa informacyjnego.

Raport NTIA pt. "Computer and Internet Use in the United States" z roku 2003 wskazuje na to, że jedynie 29.4% obywateli USA w wieku 64+ korzysta z Internetu, a 34.7% korzysta z komputera. Dla porównania w grupie wiekowej 35-44 lata wskaźniki wynoszą odpowiednio 65.3% oraz 73.3%, a w grupie wiekowej 45-54 lata 65.1% oraz 71.9%². Dane z krajów Unii Europejskich także potwierdzają tezę, że wiek jest czynnikiem różnicującym poszczególne grupy pokoleniowe w zakresie korzystania z ICT. Dane Eurostatu wskazują na to, iż w przypadku korzystania z Internetu³ wskaźniki dla grupy wiekowej 65-74 lata są następujące: 8% badanych w roku 2004, 10% - 2005, 10% - 2006, dla porównania dla grupy wiekowej 55-64 lat są następujące 20%, 26% oraz 29%, w przypadku osób w wieku 35-44 lata dane procentowe prezentują się następująco 44% - 2004, 51% - 2005 oraz 55% - 2006. Przedstawione wyniki dotyczą 25 krajów Unii Europejskiej, Eurostat nie prezentuje danych w tym zakresie dotyczących Bułgarii i Rumunii.

Obraz polskiego społeczeństwa pod kątem stosowania nowych technologii prezentuje "Diagnoza społeczna 2005". W opracowaniu tym zawarto rozdział poświęcony stosowaniu nowych technologii, a przedstawione w nim dane wykazują wyraźnie różnice między pokoleniem starszym a młodszym. Przedstawiciele młodszych pokoleń częściej korzystają z usług oferowanych przez Internet. Aczkolwiek widać pewne analogie. Dane z tabeli 1. oraz wyniki uzyskane przez autorkę, która objęła swoimi badaniami studentów kierunków humanistycznych Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu, wskazują na to, iż najbardziej popularnymi usługami, zarówno wśród seniorów, jak i studentów⁴, są przeglądanie stron www oraz korzystanie z poczty elektronicznej.

Tabela 1. Odsetek osób, które nigdy nie korzystały z danych usług.

	<i>Grupa wiekowa 60-64</i>	<i>Grupa wiekowa 65+</i>
Przeglądanie stron www	31.58%	10.26%
Poczta elektroniczna	35.14%	26.83%
Komunikatory	75.00%	71.79%
Czaty	83.33%	78.95%
Grupy i fora dyskusyjne	94.44%	81.58%

² Źródło: Computer and Internet Use in the United States: 2003. Special Studies dostępny na stronie internetowej <http://www.census.gov/population/www/socdemo/computer.html>.

³ Korzystanie z Internetu określono w tym badaniu jako korzystanie z sieci co najmniej raz w tygodniu.

⁴ Referat autorki nt.: *Przygotowanie studentów do aktywnego uczestniczenia w społeczeństwie informacyjnym*. Raport z badań wygłoszony na konferencji XV Konferencja Dydaktyczna "Modernizacja Dydaktyki - Aksjologia i informatyka", Płock 2006 (w druku).

	<i>Grupa wiekowa 60-64</i>	<i>Grupa wiekowa 65+</i>
Wideokonferencje	97.22%	89.19%
Telefonowanie przez Internet	97.22%	82.05%
Zbieranie materiałów do nauki i pracy	55.56%	57.89%
Kursy i szkolenia	100.0%	86.84%
Zakupy przez Internet	85.71%	76.92%
Obsługa rachunku bankowego	91.67%	82.05%
Płacenie rachunków przez Internet	86.11%	84.21%
Uzyskiwanie informacji ze stron www instytucji publicznych i urzędów	54.29%	45.00%
Pobieranie formularzy ze stron www instytucji publicznych i urzędów	58.33%	61.54%
Udział w aukcjach internetowych	97.22%	84.21%
Udział w grach sieciowych	97.22%	81.58%

Źródło: Diagnoza społeczna, 2005.

Dane z "Diagnozy społecznej 2005" wskazują ponadto na to, że osoby w wieku 60-64 lata oraz 65+ rzadko oceniają swoje umiejętności jako *wysokie* i *bardzo wysokie*. I tak w grupie wiekowej 65+ zaledwie 5.17% oceniło je jako *bardzo wysokie*, 8.62% jako *wysokie*, 37.93% jako *przeciętne* oraz 48.28% jako *niskie*. Należy podkreślić, że pytanie to było skierowane do osób, które korzystają z komputerów. W przypadku osób w wieku 60-64 lata ocena własnych umiejętności przedstawia się nieco inaczej. Nikt nie ocenił swoich umiejętności jako *bardzo wysokie*, natomiast 12.96% stwierdziło, że są one *wysokie*, 59.26% określiło je jako *przeciętne*, a 27.78% jako *niskie*. Zanotowano różnice w ocenie własnych umiejętności między poszczególnymi grupami wiekowymi, osoby młodsze wyżej oceniają swoje umiejętności. Poszczególne grupy wiekowe różnią się także liczbą godzin spędzonych w Internecie. Badania "Diagnozy społecznej 2005" wykazały, że średnia ilość czasu spędzona przy komputerze w ostatnim tygodniu wynosiła 11.18 godziny dla grupy 60-64 lata oraz 11.44 godziny dla grupy 65+. Oczywiście wyniki te różnią się w stosunku do czasu spędzanego w Internecie przez młodsze grupy wiekowe. Czynnikiem różnicującym wymiar czasu spędzany w Internecie jest także przynależność do określonej grupy zawodowej np. rolnicy spędzali przeciętnie jedynie 6.8 godziny. Ważną informacją jest także to, iż zdecydowana większość osób z omawianych przez nas grup wiekowych zaczęła korzystać z Internetu przez rokiem 1995, czyli przed przejściem na emeryturę.

Ciekawych danych dostarczają także badania TNS OBOP dla Forum 50+ Seniorzy XXI wieku⁵ zatytułowane "Dziadkowie i wnuki o sobie, wzajemnych relacjach i ludziach starszych" opublikowane w marcu 2007 roku. Okazuje się, że

⁵ Nieformalny, otwarty związek organizacji, które łączą takie wspólne cele jak: organizowanie kampanii przeciwko dyskryminacji ze względu na wiek, podejmowanie wspólnych działań zmierzających do poprawy jakości życia osób starszych w Polsce, nagłaśnianie problemów i potrzeb osób starszych, promowanie zdrowego i aktywnego stylu życia, wzajemne uczenie się i wymiana doświadczeń.

73% osób starszych⁶ nie korzystało nigdy z komputera, a 44% nigdy nie dzwoniło z telefonu komórkowego, natomiast 65% nie wysyłało smsów. Pewnej grupie osób czynności te, aczkolwiek wykonywane przez nie, sprawiają kłopot, odsetek waha się od 10% do 13% dla tych czynności. Badanie miało również na celu sprawdzenie tego, jakich umiejętności seniorzy chcieliby się nauczyć. I tak, 28% ankietowanych chciałoby się nauczyć obsługi komputera, 39% obsługi telefonu komórkowego, ale nie są to główne cele ankietowanych. Dla porównania - aż 75% chciałoby pójść lub pojechać na wycieczkę.

Podsumowując, przedstawione dane świadczą o tym, że osoby starsze są rzeczywiście zagrożone wykluczeniem cyfrowym, ale sytuacja nie przedstawia się beznadziejnie. Może ona się stać taka, gdy społeczeństwa nie będą dążyć do tego, aby stwarzać seniorom możliwości edukacyjne w zakresie przygotowania do życia w społeczeństwie informacyjnym, a szerzej ujmując tę kwestię, możliwości aktywnego funkcjonowania w takim społeczeństwie.

Spółeczności powinny być świadome tego, że wielu osobom po przejściu na emeryturę nie wystarczają jedynie domowe obowiązki. Coraz większa liczba emerytów poszukuje nowych obszarów aktywności: fizycznej, intelektualnej, towarzyskiej. Jednym z miejsc, w którym emeryci mogą być aktywni, są Uniwersytety Trzeciego Wieku. Tam w grupie rówieśniczej mogą realizować swoje pasje, rozwijać hobby, poszukiwać nowych rozwiązań, rozwijać się intelektualnie. Z tych też względów Uniwersytet Trzeciego Wieku stanowi miejsce, w którym może odbywać się przygotowanie obywateli do aktywnego życia w społeczeństwie informacyjnym.

Uniwersytety Trzeciego Wieku a rozwój społeczeństwa informacyjnego

Uniwersytety Trzeciego Wieku nie powstały w społeczeństwie informacyjnym, pojawiły się znacznie wcześniej. Już w roku 1973 powstał pierwszy Uniwersytet Trzeciego Wieku we Francji, przy Uniwersytecie w Tuluzie. A w 1975 roku powstało Międzynarodowe Towarzystwo Uniwersytetów Trzeciego Wieku⁷. Celami realizowanymi przez te placówki są między innymi: przełamywanie stereotypów dotyczących ludzi starszych, włączanie ich do systemu kształcenia ustawicznego, stwarzanie warunków do dobrego – aktywnego - starzenia się ludzi.

W Polsce pierwszy Uniwersytet Trzeciego Wieku powstał już w roku 1975 w Warszawie. Obecnie w Polsce działa około 130 takich placówek. Można wśród nich wyróżnić trzy typy. Typ pierwszy, Uniwersytet Trzeciego Wieku stanowi integralną część wyższej uczelni i często jest kierowany przez pełnomocnika rektora. Typ drugi, to Uniwersytet Trzeciego Wieku powołany przez stowarzyszenia prowadzące działalność popularnonaukową oraz kulturalno-rekreacyjną. Oraz ostatni typ, to Uniwersytety Trzeciego Wieku działające przy domach kultury, bibliotekach, domach dziennego pobytu oraz ośrodkach pomocy społecznej. Uniwersytety Trzeciego Wieku stają się coraz bardziej popularne, powstają i działają nie tylko w dużych miastach, ale także niewielkich miejscowościach. Ich oferta programowa jest bardzo zróżnicowana. Słuchacze, w zależności od placówki, mają do wyboru: naukę języków obcych, zajęcia plastyczne, warsztaty literackie, wykłady – zazwyczaj z humanistyki, medycy, historii, zajęcia gimnastyczne, itp. Słuchacze mogą brać także udział w sekcjach hobbystycznych

⁶ W badaniu tym osoby starsze definiowano jako osoby w wieku 60-80 lat.

⁷ Międzynarodowe Towarzystwo Uniwersytetów Trzeciego Wieku - Assotiation International des Universites du Traisiem Age (AIUTA).

czy też kołach zainteresowań, np. chóralnym, tkackim, hafciarskim, modelarskim, turystycznym, itp. Coraz więcej Uniwersytetów Trzeciego Wieku w swojej ofercie umieszcza zajęcia komputerowe, zazwyczaj dla początkujących, świadczą o tym nazwy tych zajęć, np. ABC komputera na Uniwersytecie Trzeciego Wieku przy Uniwersytecie Gdańskim.

Spójrzmy na ofertę Uniwersytetów Trzeciego Wieku powstałych w miastach, w których działają uniwersytety. Analizie zostanie poddana oferta prezentowana na stronach internetowych.

Tabela nr 2. Podział miast uniwersyteckich ze względu na organizowanie zajęć z zakresu wykorzystywania komputera.

<i>Miasta uniwersyteckie, w których są oferowane zajęcia komputerowe na UTW</i>	<i>Miasta uniwersyteckie, o których brak danych na temat oferowanych zajęć komputerowych</i>
Wrocław, Gdańsk, Warszawa, Rzeszów, Katowice, Poznań, Szczecin, Lublin, Zielona Góra.	Łódź, Opole, Toruń, Białystok, Bydgoszcz, Kraków

Źródło: Internet, sierpień 2007 roku.

Okazuje się, iż nie wszystkie placówki mają w swojej ofercie kursy komputerowe. Na piętnaście miast uniwersyteckich w dziewięciu były stworzone możliwości edukacyjne ICT. Nie jest to wynik, który można by uznać za satysfakcjonujący.

Na te pytania warto szukać odpowiedzi

Postawmy przed sobą kilka pytań i spróbujmy znaleźć na nie odpowiedzi. Oto one:

1. Czy i dlaczego starsze pokolenia powinny być edukowane w zakresie korzystania z nowych technologii?
2. Jakie treści powinny znaleźć się w programach kształcenia?
3. Czy umiejętności z zakresu ICT mogą wpłynąć na poprawę jakości życia?
4. Czy można odstąpić od edukacji osób starszych w zakresie stosowania nowych technologii?
5. Dlaczego Uniwersytety Trzeciego Wieku są jednym z miejsc, w którym można prowadzić edukację na płaszczyźnie stosowania ICT?

Oto próba zwięzłych odpowiedzi na postawione pytania.

Stwierdzenie – tak, na pierwszą część pytania, jest oczywiste. Ale odpowiedź na pytanie dlaczego, jest bardziej złożona. Po pierwsze, osoby starsze, jak wszyscy, mają prawo dostępu do informacji. Współcześnie coraz więcej zasobów informacyjnych jest dostępnych w sieci Internet. Nawet ustawa o dostępie do informacji publicznej wskazuje Biuletyn Informacji Publicznej jako obowiązkową formę udostępniania informacji. Osoby starsze nie mogą być pozbawione tej możliwości. Po drugie, coraz więcej usług jest oferowanych zdalnie, co prawda e-Administracja w Polsce jest jeszcze w powijakach, jednakże powoli i ona się rozwija. Ale Internet to nie tylko dostęp do e-Administracji. Zauważmy, że coraz więcej instytucji likwiduje tradycyjne biura obsługi klienta, tworząc specjalne infolinie lub serwisy internetowe – wystarczy spojrzeć na politykę banków, firm telekomunikacyjnych czy też ubezpieczeniowych. Po trzecie, posiadanie umiejętności w zakresie korzystania z ICT to nie tylko swobodny dostęp do

informacji, ale także dostęp do wielu usług. Internet umożliwia przecież kontakty z innymi ludźmi, np. wymiana poczty elektronicznej. Ta strona Internetu jest bardzo ważna, chociażby w kontekście kontaktów z dziećmi, wnukami czy innymi członkami rodziny. Społeczeństwo informacyjne jest społeczeństwem mobilnym, którego członkowie często wyjeżdżają i kontakt z rodziną oraz z przyjaciółmi utrzymują, korzystając z nowych rozwiązań technologicznych. Podsumowując, edukacja starszych pokoleń w zakresie stosowania nowych technologii jest bardzo ważna, nie zapominajmy o udowodnionej zależności, iż brak kluczowych umiejętności pogłębia stan odrzucenia, wywołuje poczucie leku, obniża jakość życia. Z konieczności edukowania starszych pokoleń zdano już wcześniej sobie sprawę w krajach Unii Europejskiej – tam organizowano szkolenia dla osób po pięćdziesiątym roku życia.

Odpowiedź na pytanie drugie jest nieco złożona. Treści programowe powinny być uzależnione od poziomu słuchaczy, który jest przecież zróżnicowany. Z pewnością taki kurs powinien umożliwiać zdobycie wiadomości i umiejętności, które są niezbędne do stosowania nowych rozwiązań technologicznych. Ale tematyka kursów, spotkań nie powinna pomijać zagrożeń i metod zapobiegania im. Mam tu na myśli między innymi tematy związane z bezpieczeństwem wykonywania transakcji finansowych czy zagrożeń związanych z wirusami komputerowymi. Wydaje się także, że należy zapoznać słuchaczy z możliwościami sprzętowymi i programowymi, które pozwalają przystosować interfejs dla starszego użytkownika. Chociażby przystosowanie wielkości czcionki, zastosowanie odpowiedniego kontrastu, przystosowanie szybkości myszy, jej wrażliwości na kliknięcie. Przecież możliwości percepcyjne człowieka po przekroczeniu pewnego wieku słabną. Trudności, jakie napotykają starsze osoby przy korzystaniu nowych technologii, są rozmaite. Po pierwsze, niezrozumiała instrukcja obsługi⁸, często pełna żargonowych określeń. Po drugie, zazwyczaj urządzenia elektroniczne nie są przystosowane dla osób z pewnymi ograniczeniami ruchowymi, jeżeli chodzi o sprawność palców, jakość wzroku, czy też dla osób, których czas reakcji na bodźce jest nieco dłuższy. Po trzecie, osobom starszym brakuje często kogoś, kto mógłby spokojnie i cierpliwie wyjaśnić zawilości. To tylko niektóre trudności, jakie napotykają osoby starsze przy korzystaniu z nowych technologii.

Zdobywanie nowych umiejętności w zdecydowanej większości przypadków wpływa na polepszenie życia jednostki. Człowiek, który nabywa nowe umiejętności czuje się pewniej, ma wyższą samoocenę, jest bardziej niezależny, przebojowy. Zdobywanie nowych umiejętności pobudza także twórcze myślenie, gdy uczymy się czegoś nowego, często zastanawiamy się, jak to wykorzystamy w przyszłości.

Na kolejne pytanie musimy w sposób zdecydowany odpowiedzieć negatywnie, nie można zabierać ludziom prawa do edukacji tylko ze względu na wiek. Nie zapominajmy o pewnej inicjatywie, zwanej Kartą Praw Obywateli Społeczeństwa Informacyjnego⁹. W punkcie piątym jest tam mowa o tym, że "Społeczności mają obowiązek udostępniania obywatelom możliwości zdobywania umiejętności potrzebnych do uczestnictwa w społeczeństwie informacyjnym, a zwłaszcza korzystania z możliwości i stawiania czoła wyzwaniom wynikającym

⁸ Na marginesie, problemy te nie są charakterystyczne tylko dla osób starszych.

⁹ Niestety projekt CEPIS pozostał tylko inicjatywą, o której wspomina się coraz rzadziej.

z szerokiego wykorzystywania Internetu¹⁰. Jeżeli nie podejmiemy działań zmierzających do zapewnienia seniorom edukacji w zakresie stosowania ICT, skutki mogą być bardzo smutne. Po pierwsze, będzie rosła liczebnie grupa wykluczonych cyfrowo, osoby te będą czuły się bezradne, pełne lęku, można nawet powiedzieć, że z czasem będą wymagały one opieki i wsparcia. A można temu przeciwdziałać, stwarzając osobom starszym szanse kształcenia.

Oczywiście, należy także stwarzać warunki do tego, aby osoby starsze korzystały z takich możliwości. Chociaż w wielu miastach na zajęcia Uniwersytetu Trzeciego Wieku jest więcej chętnych niż miejsc. Problemem jest to, aby wyjść do osób starszych z tą inicjatywą. I trafić szczególnie do tych, którzy pozostają bierni, którzy nie odczuwają potrzeb edukacyjnych. Nie chodzi o to, aby wszystkich seniorów skierować do nauki obsługi komputera, to byłoby pozbawione sensu. Jednakże celem, do którego należy dążyć, jest to, aby wszyscy byli poinformowani o możliwościach doksztalcenia, a zainteresowani tą ofertą mogli się uczyć. Uniwersytety Trzeciego Wieku są odpowiednim miejscem, gdyż placówki te posiadają często kontakty z wykładowcami ze szkół wyższych, doświadczenia w prowadzeniu zajęć dla osób starszych, kontakty z wolontariuszami, określoną renomę w środowisku. A co najważniejsze, Uniwersytet Trzeciego Wieku stwarza warunki nauki w grupie rówieśniczej, podjęcia rywalizacji, ale także współpracy w realizacji wspólnych projektów.

Podsumowanie

Brak umiejętności, brak przygotowania do życia w społeczeństwie informacyjnym może powodować poczucie lęku, zagubienia, dlatego też stworzenie warunków, w których osoby w wieku emerytalnym mogłyby zdobywać nowe umiejętności, jest bardzo ważne. Należy mieć jednak świadomość, że z upływem lat i następstwem pokoleń potrzeby edukacyjne osób starszych będą się zmieniać. Pokolenie dzisiejszych czterdziestolatków lub pięćdziesięciolatków nie będzie zainteresowane kursami typu ABC komputera. Oni będą mieli inne oczekiwania i potrzeby. Nie możemy zapominać także o tym, że my również będziemy kiedyś emerytami i większość z nas nie będzie chciała biernie spędzać czasu w domu.

Bibliografia:

1. *Uczyć i uczyć się: ku społeczeństwu kognitywnemu*. Biała Księga Komisji Europejskiej, Luxemburg.
2. Delors J.: *Uczenie się – nasz ukryty skarb*. Raport UNESCO – Edukacja w XXI wieku, Paryż, 1996.
3. *Dziadkowie i wnuki o sobie, wzajemnych relacjach i ludziach starszych*, TNSOBOP, Warszawa, 2007.
4. Faure E.: *Uczyć się, aby być*, Warszawa PWN, 1975.
5. <http://www.census.gov/population/www/socdemo/computer.html>
6. <http://epp.eurostat.ec.europa.eu>
7. <http://www.forum.senior.info.pl/>
8. Stachowiak B.: *Przygotowanie studentów do aktywnego uczestniczenia w społeczeństwie informacyjnym*. Raport z badań (w druku), 2007.

¹⁰ Źródło: archiwalne strony KBN - *Projekt CEPIS Karty Praw Obywateli Społeczeństwa Informacyjnego*.